

TROJNA (DVOJNA) INTERNACIONALISTIČNA AKCIJA CK KPS (CK KPJ) NA KOROŠKEM MED NOB OD KONCA 1943 DALJE

Na zadnjem zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Novi Gorici smo si ogledali zanimivo akcijo, kako uresničiti moskovsko izjavo treh komunističnih strank iz leta 1934 med NOB na Primorskem in kako obenem nesebično, to je v duhu internacionalizma pomagati KPI pri razvijanju osvobodilnega gibanja v obmejnih predelih in v sami Italiji. Seveda je KPS isto nesebično pomoč — v duhu internacionalizma — terjala tudi od KPI in teoretično se je čisto lepo in pravilno slišalo, da bosta obe komunistični stranki druga drugi pomagali pri osvobajanju obeh njunih dežel izpod fašističnega jarma v obliki in na platformi narodnoosvobodilne vojne. V praksi se je seveda pokazalo drugače. Naravnost pa tudi med vrsticami sem poskušal takrat dokazovati, zakaj je tak razkorak med teorijo in prakso možen, posebno še, ker me je k temu — in to še kako — spodbodel skoraj istočasni sekularni dogodek, agresija več socialističnih držav na eno socialistično državo, kar naj bi takrat kot danes pri nekatereh in za nekatere veljalo, kakšen naj bi bil proletarski internacionalizem tudi v praksi.

Točno je, da ni ne takrat ne danes prav nič pomenilo — spričo zgoraj omenjenega sekularnega dogodka — če sem v Novi Gorici precej jasno povedal, da se s takim internacionalizmom v praksi ne morem strinjati, pa naj bi prinašal ne vem kako popoln in vzvišen novi družbeni red. Mnogo več je vredno to, da je še mnogo takih ljudi na svetu in velika večina tudi v nesrečni okupirani deželi, ki že prav dobro okuša vse blagodati okupacije, katere je z lahkoto že na začetku predvideval vsak svobodno misleč in svobodoljuben človek.

Dovoljujem si izrabiti priložnost in se na tem mestu prav iskreno zahvaliti našim mladim zgodovinarjem, ki so pred kratkim s polnim čutom pietete in — kar je še posebej pomembno, s premišljenim pogumom — počastili spomin svojega praškega kolege. Je le mogoč, je in mora biti tudi pravi internacionalizem najrazličnejših stopenj in oblik tudi v praksi!

Preidimo k našemu predavanju, ki ga bomo razdelili na troje oziroma dvoje poglavij. Na poglavje o pomoči CK KPS Koroški in KPA s Primorske. Tja je CK KPS poslal novi PK KPS za Slovenko Koroško, terenske delavce in sprva dve, nato pa še dve vojaški enoti iz 9. korpusa. Naloga prvega je bila v povezavi s KPA dvigniti na Koroškem oboroženi odpor vseh Korošcev in pomagati KPA pri oblikovanju avstrijskih partizanov

in avstrijskega osvobodilnega gibanja, naloga vojaških enot pa poleg akcij pomagati pri oblikovanju avstrijske partizanske vojske. Ta akcija je v vsej svoji zanimivi intenzivnosti trajala od jeseni 1943 do maja 1944. V drugem poglavju bomo govorili o moskovski-avstrijski-jugoslovanski akciji. V bistvu sta to pravzaprav dve vzporedni akciji, prva, spust sovjetskih in avstrijskih padalcev na Dolenjskem, sestava njihove bojne skupine Avantgard, ki je v spremstvu našega zveznega oficirja in nekaj časa vključena v Lackov odred prodirala proti Leobnu in Brucku a. d. Mur in druga, jugoslovanska avstrijska akcija, ki je pripeljala do ustanovitve 1. avstrijskega bataljona v Beli krajini.

Pri sestavljanju razprave sem se strogo držal samo virov in nisem vprašal nobene še žive priče. Moram pripomniti, da so vsi ti viri še kako originalni (po nastanku), v njihovo vsebino pa moramo večkrat podvomiti. Pri tem mislim npr. na tipično pretiravanje resničnega stanja, olepševanje neprijetnih zadev, prikrivanje resnice itd.

I

Točno je, da se je od vseh pokrajin NOB na Slovenskem Koroškem razvijal na najbolj poseben način in počasi. Ta poseben način in vzroke počasnega razvoja bi lepo videli, če bi NOB na Koroškem primerjali z NOB v drugih slovenskih pokrajinah, zlasti na Primorskem. Tega seveda ne bomo storili, ker bi zato lahko porabili precej časa, poudariti pa je le treba, da je bila že na primer velika razlika v možnostih internacionalistične pomoči KPI in KPA. Med KPS in KPI so bile le uspostavljene dolgotrajne in solidne zveze, komunikacije, medtem ko se je PK KPS za Koroško in naš CK ob prvih stikih s člani KPA precej časa spraševal, ali so to pravi člani in ne le gestapovski provokatorji. Tudi terenske in druge komunikacijske zveze so bile različne. CK je imel solidne zveze z Moskvo (kominterno) in opolnomočencem CK KPI, medtem ko koroški PK v najkritičnejših dneh komplicirano radijsko povezavo s CK samo prek štaba 9. korpusa, kurirska pot, in to prek Mežiške doline do sedeža CK pa je trajala v najboljšem slučaju 7 dni. Dalje, Italiji je po njeni kapitulaciji po dolgotrajnem moledovanju italijanskih diplomatov le pripadel status sobojevnice, medtem ko je že moskovska konferenca zavezniških zunanjih ministrov jeseni 1943 Avstriji zagotovila statut quo pred anšlusom. V poskusih internacionalistične pomoči med KPS in KPI so bili doseženi nekateri upehi, in to več kot samo akcijska povezava obeh komunističnih strank in DE, ni se posrečil samo — žal seveda najvažnejši — akcijski sporazum med OF in CLN, zlasti ne v Trstu, medtem ko je te vrste sporazum obstojal med OF in celo milanskim CLNAI.

Oglejmo si nekoliko glavne vsebinske momente zgoraj omenjene prve internacionalistične akcije, ki jo je začel takrat najodgovornejši funkcionar CK KPS, njegov sekretar, ki se je po kapitulaciji Italije nekaj časa mudil na Primorskem. Po vsej verjetnosti je tudi nanj vplivalo mnogo preoptimistično poročilo PK za Gorenjsko in Koroško od 14. septembra 1943 CK, ki je poleg raznih organizacijskih zadev s Koroške poročal tudi to, da lahko skoraj mirne duše rečejo, da se je Koroška že v veliki meri

odločila za Slovenijo. Pripomniti pa je treba — pravi naprej sporočilo — da so na delu še vedno neke temne sile, ki hočejo imeti nazaj staro katoliško Avstrijo. Danes je čas tako ugoden in če bi imeli dovolj ljudi, ki razumejo nemško in vsaj malo koroško (?), bi bila Koroška hitro naša trdnjava. Poročilo dalje pravi, da je sepretarju PK Kardelj že spomladi 1943 dejal, da spada del Koroške do ceste Jezersko—Velikovec pod gorenjski PK, vzhodni del pa pod stajerskega, a sekretar tega je trdil, da spada vsa Koroška pod Štajersko. Toda, pravi gorenjski sekretar, mi smo drugačnega mnenja. Mi imamo dovolj kadra in ga bomo v kratkem čim več poslali na Koroško, medtem ko ga štajerski PK še zase nima dovolj.¹

Na zahodnem delu Koroške je bilo po tem gorenjskem poročilu dobro, a na vzhodnem, po malo zgodnejšem poročilu štajerskega PK tudi dobro in poročilo celo pravi, da je postala OF med koroškim ljudstvom edina vodnica in boriteljica za težko pričakovano svobodo. Koroški bataljon 4. operativne zone, ki je imel še pred kratkim le 13 partizanov, je narasel na čez sto.²

CK je 16. oktobra 1943 postavljeni novi PK za Koroško, pod katerega je sedaj spadala vsa Koroška, tudi Mežiška dolina, poslal z vojaškimi enotami iz 9. korpusa na Koroško, od koder se je sekretar prvič oglasil že 22. oktobra, medtem ko je vojska slabše napredovala. Sekretar je v tem poročilu poudaril, da je tam v »glavnem puščoba in samota«, so pa ugodne perspektive, čez tri dni pa je že spet poročal, da se položaj na Koroškem jasni in da delajo zelo širokopotezne načrte. Škoda je le, da imajo premalo vojske, sicer bi lahko že sedaj začeli s pravo narodno vstajo.

V obširni okrožnici se je PK 9. novembra 1943 spravil najprej nad sredino, ki da je bila zelo močna in je razširjala teorijo čakanja, strašila z nemškim terorjem, ki bo uničil Slovensko Koroško, trdila, da ni zaupati avstrijskim komunistom itd. Povsem pravilno pa je okrožnica poudarila, da je bila še zelo šibka OF in da je to vse skupaj le bolj »gibanje zgolj splošnih simpatij za OF in partizane«. Okrožnica tudi pravi, da je treba doseči diferenciacijo med sredino, utrjevati OF tudi kot oblast, popularizirati novo Jugoslavijo, Tita itd. Svarila je pred sektaštvom in oportunizmom in ugotovila, da vse dosedanje delo aktivistov ni zajelo mas. Čakati samo na to, da bo le NOV zasedla Koroško po Hitlerjevem zlomu, bi pomenilo prepuščati Koroško kot nezavarovano ladjo.³

Glavni štab je že 12. oktobra 1943 ustanovil ZKO in VKO in med obema določil kot operativno mejo nam že znano cesto. Zelo neugodno poročilo pa sta poslala dva aktivista 21. oktobra 1943 iz okolice Borovelj. Pisala sta, da je treba Slovenca po dnevi iskati z lučjo in da jima je delegat KPA povedal, da v Avstriji ni CK KPA, niti kaj temu podobnega, da so koroški komunisti strašno zaostali, KPA brez vodstva, organizacija sicer po pokrajinah je, a ni med seboj povezana itd.⁴

¹ Arhiv inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, fasc. 663 (citiram AIZDG, fasc. 663); Arhiv CK ZKS, fasc. III-1943 (citiram ACKZKS, fasc. III-1943).

² ACKZKS, fasc. VII-1943.

³ ACKZKS, fasc. VII-1943; AIZDG, fasc. 342, 649.

⁴ AIZDG, fasc. 649.

PK je obširno poročal CK 3. decembra 1943 in na začetku poudaril, da je glavna ovira za razširitev OF oportunistem in sektaštvu tovarišev, ki so pred njimi delali na Koroškem. V OF so vključevali le svoje znance in le najbolj zanesljive ljudi. Druga ovira je bila sredina, vendar, pravi poročilo, OF je — torej v enem mesecu po prihodu novega PK — postala že masovna in da je že celo nekaj terenskih organizacij. Začeli so prihajati tudi prvi novinci v partizane.

Mnogo pomembnejša pa je bila novica, da so dobili zvezo z Andreasom, sekretarjem PK KPA za Štajersko in Koroško, ki je bil pred anšlusom instruktor CK KPA za ti dve deželi, potem pa je izgubil vsako zvezo s svojim CK in začel znova delati v svojem starem rajonu. Čeprav ni imel zveze s svojim CK, je po mnenju sekretarja našega PK organiziral KPA precej na široki in zdravi podlagi vsaj med delavstvom (samo v Beljaku in po tovarnah naj bi bilo čez 250 članov, ki so redno plačevali članarino, v Celovcu jih je bilo okrog 50 in KPA je imela postojanke tudi med revnimi slovenskimi kmeti). Imeli so komitet petih članov, zvez s CK še niso imeli, zadnje čase pa so dobili neko zvezo z Dunajem.

Z Andreasom so se naši sestali prvič konec novembra 1943. Sklepi tega sestanka so bili:

1. KPA preda na Slovenskem Koroškem vse svoje organizacije KPS. (To je bilo točno po direktivi, ki jo je dobil PK od sekretarja CK KPS pred odhodom na Koroško.) Odslej dalje bodo torej na Slovenskem Koroškem organizirali le KPS, ki ni dolžna sprejeti vsakega starega člana KPA v svoje vrste, temveč le vrednega, medtem ko drugi prenehajo biti člani KP.

2. Za Celovec je popolnoma nesporno, da pripada Sloveniji, za Beljak pa je »nekoliko bolj sporno«. V glavnem je mesto avstrijsko, na jugu ima slovensko okolico, na severu pa je avstrijska. Zato bodo za Beljak postavili mestni komitet KPA.

3. Ko bodo postavljene zveze in dobili jasno linijo od CK KPA, bodo za avstrijsko manjšino na Koroškem postavili deželni komitet avstrijske osvobodilne fronte za Koroško (Landeskomitee der oesterreichischen Freiheitsfront für Kärnten).

4. KPS in KPA sodelujeta in si pomagata v vsem, ne glede na to, ali gre samo za obmejno področje ali ne. KPS bo pomagala tudi pri ustanavljanju samostojnih avstrijskih partizanskih enot.

5. KPA začne takoj ustanavljati avstrijske partizanske enote in začne najprej rekrutirati v Beljaku. Te novince bo pošiljala v taborišče ZKO in VKO. Seveda je treba mobilizirati tudi drugod, a še prej je treba pripraviti orožje, taborišča, hrano itd.

6. Dokler ne dobijo politične linije CK KPA organizira in vodi KPA Andreas, a njena aktivnost naj se omeji le na propagando proti Hitlerju, popularizacijo boja svobodoljubnih narodov, posebej slovenskega, Sovjetske zveze itd. ter na takojšnje organiziranje DE. Iskati je treba zveze z drugimi antifašisti, a ne se z njimi dogovarjati o kakršni koli podrobnejši politični liniji in o organizacijskih oblikah, vedno in povsod pa jasno poudarjati, da je KPA odločno v boju proti Hitlerju in da je voditeljica tega boja KPA.

7. Na podlagi oddaj moskovskega radia za Avstrijo bodo sestavili letak s podpisom KPA, s čimer se bo ta predstavila.

8. Za koordinacijo dela se med obema KP ustanovi kontaktni komite.

Končno je PK v tem poročilu poročal, da ima ZKO na mestu le 17 partizanov in komandanta.⁵ Znova je PK poročal CK 26. decembra 1943, da ima še težave s sredino, da pa OF hitro napreduje in se tudi organizacijsko utrjuje. Težave so bile z enotnim vodstvom, kajti štajerski PK se glede svojega dela Koroške ni hotel pokoravati koroškemu. Poročali so tudi, da jim je sekretar CK pisal s Primorske in ponovno naglasil, da mora biti na Koroškem samo KPS. Pismo tudi govori o posebnosti avstrijske narodne manjšine, ki je samo proletariat, a brez nacionalne zavednosti. Zato v teh krajih ne ustanavljajo niti OF niti Oeff, temveč samo odbore DE, ne popuščajo pa v nacionalnem vprašanju. Ne zanemarjajo tudi dela s kmeti in meščani.⁶

CK je na prvo poročilo PK odgovoril zelo na splošno, da je treba v OF zajeti vse koroško prebivalstvo, vse moške pa brezpogojno mobilizirati. Prirejajo naj mitinge in večerne tečaje za pouk slovenščine, vzbujajo naj pri Avstrijcih pripravljenost za aktivni partizanski boj skupaj s Slovenci proti Hitlerju. Dogovor z Avstrijci naj ostane do nadaljnjega v veljavi, kontrolirati pa je treba, ali je Andreas res zastopnik KPA, oziroma ali je pošten borec.⁷

Tako je CK sankcioniral zgoraj omenjeni dogovor. Istega dne, ko se je to zgodilo in ko PK še absolutno ni mogel za to izvedeti, je PK znova zelo obširno poročal in analiziral CK položaj na Koroškem. Poudaril je, da so leto 1918 in boji za Koroško naredili globok prepad med delavci in kmeti na Koroškem. Drugi so verjeli Jugoslaviji in se borili za njo, prvi pa so bili proti. Tudi moskovska izjava treh komunističnih strank iz 1934 o slovenskem narodnostnem vprašanju ni prodrla v nižje organizacije KPA. Andreas, ki je bil do anšlusa instruktor CK KPA za Štajersko in Koroško, ni ničesar vedel o tej izjavi. Zavedni slovenski kmet je gledal v delavcu nasprotnika svojih nacionalnih teženj, delavec pa v kmetu nasprotnika svojega proletarskega internacionalizma. Zato se je slovenski delavec povezal z nemškim, se tudi ponemčil, ter izgubil vsak interes do nacionalnega boja svojih rojakov, češ da je ta boj popolnoma nezdržljiv z njegovimi interesi. Tako se je kmet sedaj prestrašil rdečih zvezd, delavec pa je po strani gledal slovenske zastave.

Med kmeti je treba temeljito razkrinkavati staro politiko slovenske stranke na Koroškem, a ne napadati njenih voditeljev, ki so pri ljudeh še priljubljeni. Razkrinkavati je treba socialno demokracijo in popularizirati vlogo KP v NOB. Med delavci je treba razčistiti pojem nacionalnega vprašanja. Dalje je treba poudarjati, da bo dobila avstrijska narodna manjšina na Koroškem — če se bo borila z nami — popolno avtonomijo kot jo je dobila italijanska narodna manjšina na Primorskem, glede razmejitve pa ne postavljati nobenih točnih in jasnih odgovorov. To bosta

⁵ AIZDG, fasc. 342, 649.

⁶ AIZDG, fasc. 223, 342, 649.

⁷ AIZDG, fasc. 649.

uredila osvobodjeni in združeni slovenski narod ter osvobodjeni in neodvisni avstrijski narod po končani vojni popolnoma v skladu s svojimi koristmi. Med avstrijsko narodno manjšino je treba ustanoviti OeFF z glavnim geslom stran od Hitlerja, za svobodo in neodvisnost vseh narodov, za resnično ljudsko demokracijo, pri tem pa popularizirati boj našega in avstrijskega naroda.

Ko je PK vse to poročal, so bile zveze z Andreasom zaradi neke provale trenutno pretrgane. V tem času so v Beljaku že postavili mestni komite KPA, a od sekretarja CK KPS, ki je bil takrat še vedno na Primorskem, je dobil PK izrecno navodilo tudi v Beljaku organizirati KPS. PK mu je odgovoril, da je to nemogoče, ker je Beljak izključno avstrijsko mesto, okolica pa slovenska samo na jugu. Če bi KPS v Beljaku prevzela avstrijsko KP, bi to demoraliziralo avstrijske mase v Beljaku. Zato bodo do nadaljnje odločitve CK organizirali v Beljaku le KPA. PK je še poudaril, da je treba čimprej postaviti POOF, glavni štab pa naj imenuje enotni štab za Koroško.⁸

Zveza z Andreasom je bila ponovno vzpostavljena in naši so imeli z njim 20. januarja 1944 drugi sestanek. Andreas je že po prvem sestanku sklical konferenco odgovornih tovarišev iz KPA na Koroškem in Štajerskem, na kateri so bili nekateri proti sklepom prvega sestanka, zlasti proti sklepom o predaji organizacij KPA KPS. Zato je bil potreben drugi sestanek, še pred tem, in ko še ni bila vzpostavljena zveza z Andreasom, pa so naši izvedeli, da je prišel z Dunaja nek član CK KPA in da name-rava ta priti z Andreasom na sedež PK. Naši so čas med Andreasovo nedosegljivostjo porabili za iskanje samostojnih zvez s Celovcem in Podkloštrom in poskušali spraviti v tek organizacijo KPA v Borovljah. A avstrijski tovariši jim niso hoteli predati svojih zvez.

Na 2. sestanku je Andreas povedal, da je res dobil zvezo s CK KPA in da je bil njegov član v Beljaku, kjer so razpravljali o odnosu do nas, o razdelitvi ozemlja itd. in da je bila celo konferenca delegatov KPA iz Avstrije, Koroške in Štajerske. V Borovljah so Andreasu povedali, da so sicer za nas, niso pa za to, da bi prešli pod KPS in da bi se borili v okviru KPS.

Andreas je na ta 2. sestanek prišel že kot pooblaščenec CK KPA, da bi vzpostavil zvezo z nami in CK KPA ter nam sporočil mnenje svojega CK, ki naj bi bilo po Andreasovem pripovedovanju naslednje:

1. CK KPA smatra prevzem organizacij KPA po KPS še za preuranjen, ker je v zvezi s tem vprašanje razmejitve. Rešitev tega vprašanja bi zahtevala nastopiti pred množicami s točnim načrtom o bodočih mejah med Avstrijo in Jugoslavijo, kar pa bi — danes — povzročilo neugodne posledice v vrstah KPA, zlasti pa v vrstah sicer antifašistično razpoloženega meščanstva, ki se noče sprijazniti s tem, da je Koroška tudi slovenska. To bi KPA onemogočilo ustvaritev širokega narodnega gibanja na temelju ljudske fronte. Predaja organizacij KPA bi naletela na slab odmev tudi v organizacijah KPA zlasti v industrijskih centrih, ker je tam avstrijski in slovenski proletariat usmerjen avstrijsko in sliši nerad o »slovenski zastavi

⁸ AIZDG, fasc. 649.

na Gosposvetskem polju«, kljub temu, da simpatizira in se hoče pridružiti slovenskim partizanom.

2. Delegat CK KPA je od Andreasa zahteval, naj po naročilu CK postavi z nami tesen kontakt in organizira konferenco delegatov obeh CK, ali vsaj delegatov CK KPA in PK KPS.

3. Po nalogu delegata CK KPA so iz vodstva KPA v Beljaku odstranili vse tiste, ki so naše zahteve in vse naše gibanje označili kot nacionalšovinistično.

4. O liniji KPA je delegat povedal, da CK KPA organizira široko masovno gibanje po zgledu ljudske fronte in pod geslom svobodna, neodvisna in demokratična Avstrija. K sodelovanju je treba pritegniti vse druge antifašistične stranke, ki bodo v tem gibanju obdržale strankino samostojnost. KPA ima pri tem snovanju velike težave, ker so vse te stranke (socialdemokratska, krščansko socialistična in monarhistična) že postavile svoje narodnoosvobodilne organizacije, ki so prodrle med ljudi, prej kot KPA s svojo širšo ljudskofrontovsko linijo, medtem ko so njihovi programi bolj anglofilski.

5. Ker so že na zgoraj omenjeni konferenci delegatov KPA sklenili začeti ustanavljati avstrijske partizane, ni pa KPA zato imela sposobnih kadrov, bodo od srede februarja 1944 začeli pošiljati svoje rekrute k nam. Tu se bodo vojaško in politično izvežbali in izobrazili, se naučili partizanstva, čez mesec ali dva pa bodo odšli nazaj kot organizatorji partizanstva v Avstriji.

6. Delegat CK KPA je odklonil ženske antifašistične organizacije, ker ženske rade preveč klepetajo. Andreas je povedal, da skoraj vse sedanje organizacije KPA sestavljajo nekdanji socialdemokrati in da so se vsi komunisti še iz legalnih časov KPA umaknili v zatišje in prenehali delati. KPA v svojih letakih trenutno ne poudarja preveč vodilne vloge Sovjetske zveze in zaslug KPA zato, ker bi to odbijalo zlasti socialdemokrate in krščanske socialiste, ki se bojijo Sovjetske zveze kot največjega strašila.

Kaj so torej spričo vseh teh novic sklenili na tem 2. sestanku?

1. Predaja organizacij KPA na Slovenskem Koroškem ni prezigodnja in je tako predajo — če smo prav informirani — kominterna odobrila že pred leti in dala zanj tudi direktive.

2. Komunisti socialdemokratom pri pravilnem reševanju nacionalnega vprašanja ne smemo popuščati. Andreas se je sicer bal, da bi to ne vodilo do razkola, naši pa so trdili, da bo to pripeljalo do čistke sektaških in socialdemokratskih elementov. Predaja organizacij KPA še ne pomeni objavljanje bodočih meja. Če pa danes slovenske zavedne množice le skušajo zvedeti nekaj o naših mejah, je pač vzrok v tem, ker v Avstriji še danes ni nobenega takega gibanja, ki bi jamčilo, da se ne bo več povrnila imperialistična Avstrija s svojimi aspiracijami po Slovenski Koroški. Če se avstrijska narodna manjšina danes boji »imperialističnih teženj OF«, je to pač zato, ker je o OF premalo poučena.

3. Andreas je sprejel predlog, da ne bi bilo pravilno poskušati razbijati enotnost proletariata in da ne bi bilo pravilno organizirati delavce v OeFF ali siliti nemško govoreče delavce v OF. Zato je treba za pro-

letariat organizirati samo odbore DE, med meščani avstrijske narodne manjšine pa OeFF.

4. Ker je imel PK od svojega CK direktive prevzeti vodstvo partijske organizacije na Koroškem ne glede na to, ali so bile prej te organizacije pod KPA, Andreas pa ni smel kršiti direktive svojega CK, so sklenili kompromis: a) Andreas sporoči vsem organizacijam KPA na Slovenskem Koroškem, da je v vseh vprašanjih dosežen popoln sporazum med KPA in KPS in da je doseženo najtesnejše sodelovanje. Zato je treba — vseeno od katere strani bi prišle direktive — te v celoti poslušati in se jim pod partijsko disciplino pokoravati. Andreas se je tudi obvezal, da ne bo dajal nobenih direktiv mimo nas oziroma »sploh nobenih direktiv«. b) Andreas bo poslal na zvezo iz Celovca in Podkloštra najboljšega tovariša in uredil v Borovljah, da bodo pripravljene v celoti — pod partijsko disciplino — izvajati naše direktive. Delo v Beljaku bo prevzel Andreas sam, iz Beljaka pa bo poslal človeka, da bo dobil direktive za VOS.

5. Organizirali bodo konferenco med delegati CK KPA in delegati CK KPS in NOV in POS bo sprejemala avstrijske mobilizirance.

Končno je PK v tem poročilu predlagal CK, naj prek Deda (kominterne) uredi pri CK KPA vprašanje kompetenc na Koroškem in naj napiše CK KPA temeljito pismo o vseh teh vprašanjih. Na Koroško naj bi prišel tudi eden od članov CK KPS.⁹

Sekretar CK KPS je s Primorske sporočil 28. januarja 1944, da bo Koroška dobila tudi enotno vojaško vodstvo in da bodo zato iz 9. korpusa poslali potrebne kadre. S politično linijo PK se je strinjal, opozoril pa jih je, da ne bodo zasektašili. Nadvse pomembna je mobilizacija.¹⁰

Dne 28. januarja 1944 so Nemci napadli sedež PK, pri čemer je padel Tomaž Verdnik, Nemci pa so dobili v roke ves arhiv PK.¹¹

Dne 5. februarja 1944 se je oglasil v imenu CK KPJ in CK KPS Kardelj z direktivnim pismom koroškemu PK. Na začetku je sicer poudaril, da so položeni temelji za razvoj partijske organizacije in NOB na Koroškem, sedaj pa je treba preiti k širšim masovnim organizacijskim oblikam in razmahu oborožene akcije množic proti nemškemu fašizmu. Zavzeti je treba tudi pravilno linijo predvsem glede revolucionarnega demokratičnega gibanja, a v tem pogledu je PK za Koroško že na začetku naredil nekaj napak.

1. Vaše delo — piše Kardelj — je zaradi narodnostno mešanega ozemlja zelo komplicirano in zato se ne orientirajte po nekih ozkih nacionalnih vidikih, temveč morate imeti pred očmi »splošen proces boja proti nemškemu fašizmu in njegovim reakcionarnim pomočnikom v tem delu Evrope.« Zato ne vnašajte med ljudske množice diskusije o priključitvi Koroške k Sloveniji in o pripadnosti posameznih njenih delov.

Napaka je bila, ko ste govorili o avstrijski narodni manjšini na Koroškem. Vsa vprašanja slovenskih nacionalnih pravic na Koroškem »bo najlažje rešiti, če bo v toku boja ustvarjena enotnost avstrijskega in slovenskega ljudstva na tem področju«. Zato je treba organizirati ta odpor in

⁹ AIZDG, fasc. 223, 649.

¹⁰ AIZDG, fasc. 649.

¹¹ AIZDG, fasc. 649.

na tej osnovi šele razvijati tudi slovenski osvobodilni boj. Ne dopustiti, da bi nacionalni šovinizem zaostрил odnose med progresivnimi antifašističnimi silami na Koroškem, kar bi škodovalo našemu in avstrijskemu osvobodilnemu gibanju.

2. Kardelj je poudaril še dve napaki, ki jih je naredil PK. a) nepravilno je onemogočati postavljanje organizacij KPA v krajih, kjer živijo Avstrijci. Povsem naravno je, da mora v Beljaku ostati organizacija KPA, istočasno pa je treba postavljati organizacije KPS povsod, kjer živijo Slovenci, kjer je avstrijska manjšina zelo majhna in v popolnoma slovenski okolici. Tod pritegnite v KPS tudi Avstrijce in obratno v krajih, če je slovenska narodna manjšina neznatna, pritegnite v KPA tudi Slovence. Z Avstrijci se je treba dogovoriti za morebitni kontaktni komite, ki pa naj ne bo samo posvetovalni organ, temveč naj istočasno — v skladu z linijo KPS in KPA — organizira in vodi antifašistično gibanje.

b) Nepravilno ste postavili vsebino OeFF na ozemlju, ki ga smatrate, da pripada Sloveniji. Vi hočete iz OeFF narediti nekaj prirepek slovenske OF. Po vašem mnenju njena vsebina in program simpatizira tako z neodvisno Avstrijo kot z neodvisno Jugoslavijo, a se ne bori ne za eno ne za drugo. Jasno je, da taka brezprogramska OeFF ne more postati ljudsko gibanje in tudi ne resna pomoč našemu osvobodilnemu gibanju. Mišlimo, naj ima OeFF na Koroškem isto vsebino kot v ostali Avstriji in na tej platformi organizirajte in mobilizirajte avstrijske množice v boj proti Hitlerju.

Vzporedno organizirajte OF, ki zahteva istočasno osvoboditev Koroške in njeno priključitev k Sloveniji. Toda ta zahteva naj bo »bolj izrazitežnje slovenskega naroda po samoodločbi in platforma za aktivizacijo slovenskih ljudskih množic kakor pa neko končno oformljenje priključitve Koroške k Sloveniji«. Z vodstvom avstrijskega antifašističnega gibanja se dogovarjajte o skupnem boju proti Hitlerju, ne pa o nacionalnem vprašanju in razmejitvi. Napačno je, da začenjate svojo politično akcijo v avstrijskih masah ali vsaj v vodstvu avstrijskega antifašističnega gibanja z lekcijami o nacionalnem vprašanju. Pritiskati morate nanje za čim odločnejši boj, za ustanovitev avstrijskih partizanskih oddelkov. Poskušajte pa tudi v splošnem antifašističnem gibanju doseči podoben sporazum kot so ga naši dosegli v Trstu, kjer je ustvarjen skupni slovenski italijanski antifašistični odbor, ki daje splošno linijo celotnemu antifašističnemu boju. Pri vas sicer to lahko do neke mere nadomesti kontaktni komite obeh KP, a bi tudi skupni antifašistični odbor lahko prinesel koristi.

3. Vse to ne pomeni, da skrivamo zahteve slovenskega naroda po priključitvi, toda rešitev tega vprašanja je odvisna od bodočega razvoja v sami Avstriji in Jugoslaviji. Jasno vam mora biti, da bodo naše zahteve proti imperialistični Avstriji mnogo večje kot zahteve proti ljudski, demokratični Avstriji. Če danes tega ne postavljamo, ne delamo to samo zaradi aktivizacije avstrijskih mas, ampak tudi zato, ker bo to vprašanje resnično mogoče rešiti šele tedaj, ko bo jasno, v kakšno smer se bo razvijala Avstrija. V tem smislu se dogovarjajte tudi s KPA. Poskušajte na vsak način dobiti zvezo z njo, če sploh obstaja. Če boste to zvezo do-

bili in jo res do kraja preverili, potem nam spóročite, njih pa obvestite, da jim mi lahko pomagamo glede zvez in splošnih političnih informacij.

4. Direktivno pismo je glede Avstrijcev naložilo PK še posebno važno nalogo, organizacijo avstrijskega partizanskega gibanja, katero naj pomaga razvijati ne glede na to, kakšno moč in politično linijo ima OeFF. Treba je mobilizirati avstrijske borce in organizirati samostojne avstrijske partizanske enote, ki naj operirajo na avstrijskem ozemlju. Stremeti pa je treba za tem, da te enote čim dalj ostanejo pod komando naših štabov, dokler se v Avstriji ne razvije dovolj močno politično gibanje, ki bo zmožno voditi in dajati direktive tej partizanski vojski. Od te naloge je največ odvisno, kako se bo razvijal položaj na Koroškem.

5. Vse to je važno zaradi posebnega socialnega sestava na Koroškem. Delavstvo je precej nemško in če boste postavljali v ospredje zgolj nacionalni moment — a ne v prvi vrsti antifašističnega — boste dosegli samo ločitev kmeta od delavca, kar bi bilo popolnoma napačno in bi pripeljalo do krize našega gibanja na Koroškem. Delali ste z delavci in imeli ste uspehe v graditvi KP, toda podcenjevali ste pri delavstvu tudi nacionalni moment. Doslej ste imeli opravka z najzavednejšim delavskim elementom in zato niste imeli težav, ko ste postavljali v ospredje vprašanje priključitve. Ko boste pa razvili široko množično gibanje v avstrijskih množicah, bo poskušala reakcija vnašati neenotnost v naše masovne pozicije.

Strinjamo se z ustanavljanjem DE, ki je najprimernejša oblika združevanja slovenskih in avstrijskih delavcev. Toda, poleg tega je treba slovenske delavce pritegniti tudi v OF, in to v krajih, kjer stanujejo, da bo OF dobila borbenejšo jedro. DE postavljajte le po podjetjih in obratih.

6. Mobilizirati je treba avstrijski proletariat, pri malomeščanstvu pa je treba paziti, da se ne bi začele ustvarjati nove baze velikonemškega ali avstrijskega imperializma.

Kardelj je PK opozoril še na eno dolžnost, vplivati na razvoj antifašističnega gibanja v ostali Avstriji. Dogodki v Jugoslaviji — piše — niso samo notranja jugoslovanska zadeva, ampak vplivajo na ves razvoj v Evropi in celo izven Evrope. Zato je treba sosednje narode čim tesneje povezovati v boj, da prenesemo ljudsko demokratično gibanje tudi na te narode, sicer jih bo reakcija ponovno mobilizirala proti nam. Avstriji sta odprti dve poti: ali bo postala oporišče mednarodne imperialistične reakcije in bo za nas v bodoče predstavljala stalno nevarnost ali pa bo morala iti po poti naših narodov. V tem primeru bodo seveda odprte možnosti najtesnejšega sodelovanja. Treba je torej med Avstrijce vnašati čimveč simpatij do naših narodov in našega boja. V tem smislu je treba dajati tudi pomoč KPA.

Po našem mnenju bi morala biti politična linija KPA: neodvisna ljudska demokratična Avstrija tesno povezana z jugoslovanskimi narodi in naslonjena na Sovjetsko zvezo, organizirati bi morala gibanje OeFF, vse ljudski odpor proti velikonemškemu osvajalcem in preraščanje tega odpora v oboroženo vstajo, ustanavljati partizanske oddelke, ki naj se razvijejo v avstrijsko partizansko vojsko itd. V OeFF bi smela pritegovati samo

tiste, ki sprejemajo to platformo v celoti, predvsem pa linijo takojšnjega oboroženega odpora v obliki razvijanja partizanskega gibanja.

Končno je opozoril Kardelj koroški PK še na »našo čisto slovensko politiko«. Štajerski PK se je namreč pritožil, da je ostala vzhodna Koroška, odkar jo je predal koroškemu PK, brez zvez, pomoči in literature. Zato naj ima vzhodni del še naprej stike s Štajerci. Čimprej je treba postaviti POOF za Koroško in vanj vključiti čimveč koroških domačinov, nato pa mu dati čim večjo popularnost. Treba je začeti čim večjo kampanjo za NOV in mobilizacijo.¹²

PK je odgovoril 7. februarja 1944 na pismo CK KPS od 11. januarja 1944. Poročal je, da je Koroška razdeljena na štiri OK, na mežiškega, velikovškega, celovškega in beljaškega. Prvi dve okrožji so prevzeli šele pred kratkim in sta organizacijsko šibki. Boljše je bilo v celovškem okrožju, kjer sta bili OF in KP dobro organizirani, v Celovcu pa še ni bilo dovolj močnih postojank. Pač pa je bil »prava puščoba« beljaško okrožje, ki je segalo do Šmohorja in Rajbla ter Trbiža. V njem je bil namreč en sam aktivist.

PK je tudi poročal, da je bila pred kratkim konferenca z delegati bivših slovenskih koroških voditeljev, ki so med ljudmi zelo priljubljeni. Zveza z njimi je bila vzpostavljena šele oktobra 1943, nato pa so jim večkrat pisali, naj se pridružijo boju, a niso nič odgovorili. Za božič 1943 so imeli potem z enim sestanek in ta je pristal na članstvo v POOF. Ta jih je potem obvestil, da vsi koroški voditelji pozdravljajo OF in da se bodo s PK podrobneje porazgovorili. S tem politikom so se potem vnovič sestali konec januarja 1944 in je povedal, da slovenski politični voditelji pozdravljajo OF in da bodo enega poslali v partizane in da bi želeli »doseči prek Tita in Moskve za Koroško gotove koncesije«, da bi dobila Koroška potrebno vojsko, ki bi jo branila pred avstrijskimi monarhisti. Njihovo stališče je, naj se NOB na Koroškem okrepi tako, da se vsaj eden od njih vključi koroškemu političnemu vodstvu v OF. Poiskati je treba zvezo z avstrijskimi antifašisti, zlasti s komunisti in dati avstrijski narodni manjšini na Koroškem vse pravice. Končno so predlagali, da bi eden od njih odšel če že ne do Tita, pa vsaj na sedež IOOF, kjer bi raztolmačil koroško vprašanje.¹³

PK je poročal 12. februarja 1944 štabu 9. korpusa, da ima slabe kadre in premalo vojske, da bi mogel prodreti v srednjem in zahodnem delu Koroške z mobilizacijo. Na Koroškem bi imela velike uspehe brigada in izrednega pomena bi bila tudi ustanovitev koroške operativne zone.¹⁴ Tri dni za tem je sporočil tudi senzacionalno novico, da je dobil zvezo z avstrijskimi partizani, ki da so bili blizu in da mu je KPA sporočila, da je v Južnih Tirolih mnogo avstrijskih partizanov, ki se borijo skupaj z italijanskimi. Te prve avstrijske partizanske čete so majhne, neaktivne in manjka jim orožja. Postavlja se vprašanje ustanovitve tretjega, Vrbskega odreda, ki bi bil nekako mešan in bi operiral onstran Drave. To bi bila edina realna pomoč KPA pri formiranju samostojnih avstrijskih

¹² ACKZKS, fasc. VI-1944.

¹³ AIZDG, fasc. 342, 649.

¹⁴ AIZDG, fasc. 223.

partizanskih enot. Redna zveza s temi avstrijskimi partizani že skoraj funkcionira, sicer pa bo prihodnje dni konferenca z delegati CK KPA, na kateri bodo sprejeli sklepe, ki bodo »brez dvoma odločilno vplivali na vso smer naše vojaške politike na Koroškem«. Predvsem bodo na tej konferenci — poleg vprašanja dokončne predaje organizacije KPA nam (Kardeljevo pismo še ni prišlo na Koroško) — razpravljali tudi o vojaških vprašanjih in o načinu sodelovanja in pomoči naše vojske avstrijskim partizanom. Dalje je PK poročal, da so na zadnjem sestanku z delegati KPA »izvedeli naravnost nezaslišane stvari«, da imajo namreč samo na Štajerskem pripravljenih za takojšnjo mobilizacijo okrog 3000 mož in da je položaj v vsej Avstriji — razen v okolici Salzburga — tak, da je vse popolnoma pripravljeno za oboroženo vstajo proti Hitlerju in da manjka samo vzgleda in zares čvrste roke.¹⁵

Januarja 1944 so v Celovcu postavili reprezentančni odbor OF za Koroško. Člani tega odbora so imeli zaupnike po vseh tovarnah in ustanovah in iskali so zveze z OeFF.¹⁶

Slišali smo torej, da je CK KPS kmalu po kapitulaciji Italije začel s pomočjo 9. korpusa večjo akcijo za pomoč Koroški, ki naj bi dopolnjevala pomoč štajerskega PK in 4. operativne zone. Poudariti je treba, da so — vsaj na začetku in do Kardeljevega direktivnega pisma — poskušali na Koroško prenašati izkušnje, ki so jih že imeli pri odnosih s KPI in CLN na Primorskem.

PK je 1. marca 1944 sporočil, da so prejeli Kardeljevo pismo in ga poslali za sekretarjem, ki je odšel na ponovni sestanek z Avstrijci. Poročal je tudi, da še niso sestavili POOF. Sekretar je odšel 21. februarja na 3. sestanek in iz njegovega prvega poročila, ki ga je poslal s tega sestanka, je razvidno, da so se sporazumeli o vsem in postavili kontaktni komite, pod katerega bo spadal tudi Spittal in Lienz. Vsebinsko precej drugačno pa je pismo drugega člana PK od 8. marca, ki pravi, da so sekretarjeva pisma »pokazala situacijo v drugi luči kot je v resnici na Koroškem« in da o neki masovni organizaciji KP in OF ni ne duha ne sluha. Poročilo pa pravi, da so postavili zvezo s CK KPA in da jim je odstopil svojo organizacijo na Koroškem ter da so postavili zvezo z najvidnejšimi predstavniki bivše slovenske in socialdemokratske stranke, da bodo imeli v najkrajšem času postavljen POOF, medtem ko so OOOFF že postavljeni.¹⁷

Sekretar PK je pisal 9. marca Kardelju, da je njegovo pismo prejel in da se je že po njegovih direktivah razvijala tudi konferenca z delegati KPA iz Celovca, Graza in pooblaščenec CK KPA. Ustanovili so kontaktni komite in OK KPA za Celovec. Z delegati iz Graza so se domenili o pošiljanju rekrutov k nam. Sedaj poskušajo organizirati sestanek s CK KPA. Za osnovo OF na Koroškem so sprejeli Kardeljeve direktive. Istčasno je poročal sekretar tudi PK, da je že prišel srečno iz Celovca, da sestanek z delegati CK ni bilo, pač pa je bil sestanek z delegati KPA iz Celovca in Graza. V Celovcu bo treba postaviti na noge ne samo OF in

¹⁵ AIZDG, fasc. 223, 649.

¹⁶ AIZDG, fasc. 649.

¹⁷ AIZDG, fasc. 649.

KP, temveč tudi OeFF, pri čemer bo treba nuditi partijskim tovarišem prav vso pomoč.¹⁸

Kot odgovor na Kardeljevo direktivno pismo je poslal PK 12. marca obširen odgovor CK. V uvodu je poudaril, da priznavajo napake, pristavili pa so, da ni bil slučaj, če so tako ostro poudarili pripadnost slovenske Koroške Jugoslaviji, pri tem pa so pazili, da bi med množice ne vnesli diskusij o mejah. Množice so namreč postavile, ali bo OF v stanju braniti slovenske nacionalne pravice na Koroškem in so gledale na nas kot na neke nove Maistrove borce, ki »so prišli ogledovat, če je že čas za vdor na Koroško«. Naš prihod na Koroško ni sprožil diskusije o potrebi boja proti Hitlerju, temveč, ali je že čas, da nova Maistrova vojska zasede Koroško. Sredina, ki je bila močna, je trdila, da je prezgodaj za boj proti Hitlerju in prezgodaj za vpad »Maistrovih čet« na Koroško.

Množice torej niso bile pripravljene za boj, želele pa so priključitev Jugoslaviji. Nismo pozabili, da moramo ustvariti enotno antifašistično fronto, fronto vseh koroških mas, nismo pa znali najti »tiste pravilne poti, ki nam jo je pokazal CK KPJ«. Če smo delili lekcije avstrijskemu antifašističnemu gibanju v nacionalnem vprašanju, smo to pač delali zato, ker smo hoteli doseči predajo organizacij KPA na Slovenskem Koroškem vključno s Celovcem, kakor smo o tem tudi imeli direktive od sekretarja CK KPS.¹⁹

Toda grešni kozel je le ostal PK, oziroma njegov sekretar, ki je imel nato še več sestankov z Avstrijci, z delegati CK KPA pa ni prišel skupaj. Na predlog CK KPA so postavili kontaktni komite, v katerega je prišel zaenkrat od naše strani sekretar PK. Sklep 1. seje tega komiteja je bil, da se skliče za vso Koroško — tudi za avstrijski del — partijska konferenca, ki naj bi dala temelje za ustanavljanje antifašističnih organizacij. Ta konferenca je tudi bila, a zaradi precejšnjega snega so bili navzoči le delegati iz Celovca in dva iz Graza, ki sta bila slučajno v Celovcu.²⁰

IOOF je sredi marca 1944 postavil za Koroško POOF, člansko sestavo pa je prepustil novemu sekretarju Obkoma (kot so se poslej imenovali PK) in ga poslal z instrukcijami CK KPS na Koroško.²¹

Obkom še v stari sestavi in sekretarjem je 22. marca depeširal CK, da je CK KPA preložil sestanek delegatov obeh CK na začetek aprila in da je Andreas iz Beljaka postal član CK KPA. Poročal je tudi, da so pripravljeni prvi avstrijski rekruti in da so Andreasu pomagali pri postavitvi PK za avstrijski del Koroške in PK za Štajersko. CK KPA ni izdelal še nobene politične linije, zato delajo z Andreasom po liniji, ki jo je poslal Kardelj. V Grazu in Celovcu so prodrli med meščane, med katerimi pa je bilo precej anglofilov. Nam manjka kadrov za pomoč KPA. Za Slovensko Koroško je nujno potrebno tudi enotno vojaško vodstvo.²²

IOOF je 24. marca naročil Obkomu, naj pošlje na sedež IOOF delegacijo bivših slovenskih koroških voditeljev, v kateri naj bodo najbolj

¹⁸ AIZDG, fasc. 649.

¹⁹ AIZDG, fasc. 342.

²⁰ AIZDG, fasc. 649.

²¹ AIZDG, fasc. 45, 434.

²² AIZDG, fasc. 649.

popularni voditelji,²³ Kidrič pa je v imenu CK 25. marca sporočil, da je bilo prav, da so poiskali zvezo z bivšimi politiki (širina), ne smejo pa nasesti in dajati koncesij oportunističnim težnjam. CK je dal to pot — še pred prihodom novega sekretarja Obkoma — tele naloge koroškemu Obkomu: po liniji OF zajeti najširše ljudske množice, vršiti kampanjo za Avnoj, SNOS, popularizirati NOV in Tita »ne samo kot voditelja južno-slovanski narodov, temveč tudi kot voditelja vseh svobodoljubnih narodov na Balkanu in v Srednji Evropi«. Pritegniti v boj vse poštene elemente in mobilizirati v NOV, začeti kampanjo za volitve NOO in pojasnjevati pomen teh volitev, tudi če bi teh volitev ne bilo, organizirati odbore OF in druge njene organizacije, smelo organizirati KPS in jo utrjevati ter najti pravilen odnos do KPA in do avstrijskih antifašistov, za kar je prinašal direktive novi sekretar Obkoma.²⁴

Na podlagi Kardeljevega pisma je izdal Obkom 25. marca obširno okrožnico, v kateri je na začetku poudaril prvo in temeljno nalogo: organizirati in razviti odpor slovenskega in avstrijskega ljudstva proti nemškim oblastem in ustvarjati borbeno antifašistično enotnost. Steber tega antifašističnega gibanja pa mora biti proletariat.²⁵

Obkom je 13. aprila sporočil CK, da se je stari sekretar vrnil s sestanka z delegatom CK KPA, ki je bil v začetku aprila. Pred to konferenco je sekretar Obkoma poslal Obkomu avstrijski material za konferenco, predvsem direktive CK KPA o nalogah v sedanjem času in program OeFF. Oglejmo si nekoliko ta material, iz katerega bomo tudi prvilokrat vsaj nekaj zvedeli o avstrijski osvobodilni fronti.

Direktive CK KPA na začetku poudarjajo, da je to vojno vsilil narodom nemški monopolistični kapitalizem, ki hoče zavladati nad svetom, Anglija in ZDA pa sta hoteli obdržati status quo, ki se je zanju začel konec 1. svetovne vojne. Tako moremo razumeti tudi njuno začetno oklevanje spricho agresivne politike Hitlerjeve Nemčije. Sedanja vojna združenih narodov (Sovjetska zveza, Anglija, ZDA in druge) proti agresivni Hitlerjevi Nemčiji je pravična in je tudi osvobodilna vojna narodov, katerih nacionalni interesi so močno ogroženi. Po leninističnih načelih so KP dolžne to pravično vojno združenih narodov z vsemi silami podpreti in morajo v vsaki napadeni deželi ustanoviti narodno bojveno enotnost proti nemškim monopolističnim kapitalistom, ki v napadeni deželi ogrožajo obstoj vseh razredov. KPA mora torej pobijati v svojih vrstah vse tendence, ki a priori odklanjajo vsako vojno, pravično in nepravilno.

Avstrijo je Hitlerjeva Nemčija okupirala in v njej so zatirani vsi razredi. Zato morajo skupaj nastopiti in se boriti proti pruskim okupatorjem za mir in neodvisnost demokratične Avstrije in da se bo ta prej osvobodila kot bi padla odločitev na frontah. To je v popolnem soglasju z našim internacionalističnim stališčem. Šele popolna podpora proletariata nacionalnemu osvobodilnemu boju proti agresivnemu imperialističnemu zatiralcu more zagotoviti »kasnejšo prostovoljno zvezo z drugimi narodi in ustvaritev velikega in na prostovoljni bazi obstoječega srednjeevropskega go-

²³ AIZDG, fasc. 252.

²⁴ AIZDG, fasc. 342, 649.

²⁵ AIZDG, fasc. 649.

spodarskega prostora«. Le to in taka taktika more preprečiti nastop meščanskega šovinizma in zavarovati internacionalno solidarnost delavskega razreda v vseh vojskujočih se deželah.

Večina Avstrijcev si želi čimprej konec vojne in neodvisnost Avstrije, a veliko sicer Hitlerjevih nasprotnikov še vedno vztraja v lahkomišelnosti pasivnosti, kar je zelo nevarno, kajti razvoj vojne po teheranski konferenci sili k veliki odločitvi. Rešitev Avstrije pred katastrofo je bistveno odvisna od tega, ali bo ta pasivnost Hitlerjevih nasprotnikov čim prej prenehala, ena od glavnih nalog KPA pa je, da si mora biti vsak njen član na jasnem, da je pasivnost samo zavlačevanje za Hitlerja že izgubljene vojne in povečanje nepotrebnih žrtev. KPA mora v avstrijskem narodu vzbuditi zavest, da je narodu nevredno sprejeti svobodo iz rok drugih narodov. Sklep moskovske konference (jeseni 1943) o avstrijski neodvisnosti je treba razumeti tako, da je treba za njo potrebno doprinesiti. S tem bomo tudi pridobili zaupanje velikih narodov, s pomočjo katerih bo Avstrija dobila po vojni kot industrijsko in prometno središče Evrope hiter vzpon in blagostanje.

KPA mora ostro nastopiti proti tovarišem, ki vlogo Avstrije v osvobodilnem boju podcenjujejo. Ti vidijo samo zemljepisno majhnost Avstrije, ne pa njene pomembne strateške lege, ki jo ima v sedanji vojni. Nadaljnja naloga KPA je združitev vseh Hitlerjevih nasprotnikov v političnih ciljih in najti primerno obliko boja za mir. Pravilna strategija in taktika KPA se mora »postaviti popolnoma na bazo avstrijskega patriotizma, in se postaviti na čelo boja vseh avstrijskih patriotov in Hitlerjevih nasprotnikov. Naš patriotizem mora priti tako do izraza, da more postati naš zaveznik vsak, pa vseeno, kakšnega političnega prepričanja, socialnega sloja ali vere bi bil... Ne gledati v graditvi OeFF nekega manevra KPA. Potrebno je, da postanejo naši člani popolnoma prepričani in da tudi delajo tako (da bo vsem jasno), da OeFF ni nobena podružnica rdeče armade ali pa sredstvo za neposredni boj za sovjetizacijo Avstrije, temveč široka organizacija za vodstvo boja za prirojene nacionalne koristi avstrijskega naroda«.

Pri izgrajevanju OeFF torej ne more igrati nobene vloge naš svetovno nazorski cilj. Avstrijski komunisti se borimo za demokratično in neodvisno Avstrijo. Ali se bo ta po vojni razvila v demokratično monarhijo ali republiko, bo končno po vojni odločal narod. Bo pa KPA po vojni zagovarjala v okviru OeFF naslednje zahteve, ki jih postavlja — ne ultimativno — kot pogoj za vstop v OeFF: takojšen mir z združenimi narodi, konfiskacija imetja glavnih nacističnih vojnih krivcev v korist skupnosti in zakonita imovinska pravica za vse sloje avstrijskega naroda; zopetno odprtje vseh obrtnih in industrijskih podjetij, ki so jih zaprli nacisti in načrtno izdelovanje izdelkov, ki jih potrebujejo množice; odprava vseh prisilnih gospodarskih mer, ki jih je postavil okupator in obnova pravice kmeta razpolagati s svojo hišo in pridelki; upoštevanje koalicijske pravice, politične in verske ter tiskovne svobode, izvolitev zvezne vlade na podlagi enake, svobodne in tajne volilne pravice.

Naloga KPA je že sedaj na podlagi tega programa postaviti zvezni odbor OeFF, ki bo avtoritativno vodil boj v imenu avstrijskega naroda.

V tem odboru morejo biti zastopane vse smeri vseh strank, vsi socialni sloji in vere — posebno katoliška — pa tudi vojska in avstrijski oficirji.

Glede bojne taktike je med člani KPA še nejasnost, toda čas zahteva vedno bolj odločitve in jasnost. Že davno smo si na jasnem, da ne more ostati samo pri neklih načrtih, masovnih sabotažnih akcijah v podjetjih itd. Te morajo postati v podjetjih organizirane. Zato je treba ustanoviti majhne bojne grupe za specialne sabotaže, ki pa ne bodo povezane s centralnim vodstvom, temveč s krajevnimi zaupniki. Dalje mora KPA postaviti redne zveze z avstrijskimi vojaki na frontah in v okupiranih krajih. Posebno skrb je treba posvetiti dopustnikom s fronte in jim dati naslednje naloge: vzpostavljane zvez z zavezniškimi vojaki in organiziranje prehoda k zavezniškim armadam, vzpostavljane zvez s partizani na okupiranih ozemljih in prehod k njim, ustanovitev avstrijske legije v Jugoslaviji, na področju, ki ga bodo izbrali jugoslovanski partizani. Ta legija naj bi v določenem času prišla v Avstrijo.

Dalje je KPA predlagala postavitev zbiralnih baz za borce, za delavce, ki dezertirajo iz podjetij itd. Glavna baza naj bi bila na jugoslovansko-avstrijski meji na Koroškem in Štajerskem. Tod naj bi organizirali partizansko enoto, ki naj bi se najtesneje povezala z ondotnimi jugoslovanskimi partijskimi in partizanskimi organizacijami. Da bi na teh obmejnih področjih dosegli enotnost vseh Hitlerjevih nasprotnikov, naj obvelja geslo: za demokratično in neodvisno Avstrijo in za svobodno samoodločbo slovenske manjšine do odcepitev.

Program KPA govori dalje o tujih delavcih in vojnih ujetnikih, ki so igrali v vojni industriji veliko vlogo. Te je treba spremeniti v rezervo OeFF. Pri pridobivanju članov NSDAP naj bo delo le s posamezniki. Končno pravi program: V splošni vstaji (ob določenem času) bomo uspeli le tedaj, če se nam že sedaj posreči prepričati Hitlerjeve nasprotnike, da je nadaljnje čakanje zelo nevarno. Splošna vstaja se ne začne sama od sebe, temveč, se razvija iz stalnih malih bojov, ki demoralizirajo sovražnika.

Program, ki ga je KPA postavljala za OeFF pa je bil: boj z vsemi sredstvi — tudi z orožjem — proti fašističnemu okupatorju in njegovim avstrijskim pomočnikom, vzpostavitev neodvisne demokratične Avstrije, ki hoče živeti z vsemi narodi v prijateljstvu in ki bo zatirala vsako rasno, narodnostno in versko sovraštvo, razlastitev velike industrije in veleposestev nacistov, izvedba agrarne politike, ki bo zavarovala kmetom posest in jih osvobodila vsake nasilnosti, uvedba socialne zakonodaje, ki daje pravico do človeka vrednega življenja, demilitarizacija mladine, vrnitev staršem pravice do vzgoje, varstvo in socialno zavarovanje družine. Stroga kazen vseh krivcev naše sužnosti, seveda drugače tistih, ki so krivi prelivanja krvi in izročitev vseh vojnih zločincev. Skrb za vojne invalide in popolna skrb za borce za svobodo.²⁶

K programu KPA je imel naš PK nekaj pripomb. Najprej, da je treba popolnoma spremeniti zunanje politični uvod in opozorili so na napačno oceno vloge in dela Sovjetske zveze ter drugih svobodoljubnih

²⁶ AIZDG, fasc. 649.

narodov ter demokratičnih sil, zlasti Jugoslavije. Opustiti je treba razmotrivanje o srednjeevropskem gospodarskem prostoru, dalje, ne poudarjati pasivnosti avstrijskih antifašistov, temveč poudarjati njihovo prisotnost. Ne govoriti o takojšnjih povojnih merah in s tem ožiti oziroma predpisovati OeFF njen program in značaj. V nemški vojski bi morali ostati samo tisti partijci, ki jih dodeli na delo CK, medtem ko bi morali ostali partijci obvezno dezertirati. Premalo je poudarjen oboroženi boj zlasti kot merilo za iskrenost tistih, ki se proglašajo za antifašiste. Opozorili so jih na potrebo narodne zaščite in da je treba popolnoma spremeniti linijo za narodnostno mešano ozemlje itd.

Pripombe k programu OeFF so bile: napačno je govoriti o razlastitvi veleposestev. V pošteb bi prišla kvečjemu razlastitev veleindustrije, ki je vsa v rokah nacistov in nacističnih družb. Boljše bi bilo sestaviti — po vzoru OF — nekakšne temeljne točke OeFF, ne pa že fiksirati nek povojni program.²⁷

Na sestanku s predstavniki CK KPA začetek aprila 1944 so se potem sporazumeli o ustanovitvi kontaktnega komiteja za ozemlje vse Koroške in Štajerske, prek katerega bi potem Obkom nudil pomoč KPA. Določili so tudi člane za ta komite. Ker so slovenske enote že prodrle do skrajnih severnih narodnostnih meja in ker je na tem ozemlju že prišlo do povezave (pod vplivom NOB in KPA) »najširših narodnih množic v OeFF«, so na tem prostoru začele nastajati možnosti za operiranje samostojnih avstrijskih partizanskih enot, ki bi sodelovale tesno z našimi enotami. Če bo postavljen samostojni avstrijski štab za te enote, bodo vse te akcije v sporazumu z našimi odgovarjajočimi štabi. Prve avstrijske rekrute bi vključevali v naše enote, ki bi odhajale na avstrijsko ozemlje. CK KPA je bil na sestanku mnenja, da drugod v Avstriji še ni možnosti za formiranje partizanstva. Bodo pa povsod postavljali ilegalni kader, ki ga bodo kot politične delavce pošiljali na kmete. Na sestanku so naši predali tudi navodila za VOS.

Avstrijci so še povedali, da so organizacije KPA razpredene po vsej Avstriji, razen v Tirolih. OeFF še ni začela sistematično delati, imajo pa že zveze z nekimi monarhističnimi krogi in krščanskimi socialisti. CK KPA je v domovini deloval šele malo časa, precej njegovih članov iz prejšnjih časov je bilo ubitih ali pa so bili v Sovjetski zvezi. Vsi člani v domovini se še niso nikdar sestali, skupno pa je delal nekak politbiro, ki je imel zvezo s KP Nemčije in Češke.²⁸

Še prejšnji sekretar PK je pisal 16. aprila poverjeniku CK KPS za Primorsko, Štajersko in Koroško, da so ga obtoževali šovinizma in pristavil, da misli, da je pri tem nekoliko kriv tudi sekretar CK KPS s svojimi striktnimi direktivami.²⁹

Sredi aprila je prišel novi sekretar Obkoma in imeli so takoj sejo. Organizacijsko stanje po koroških okrožjih je bilo naslednje: v mežiškem okrožju, kjer je bilo 1943 še najboljše, a se je stanje 1943/44 poslabšalo

²⁷ AIZDG, fasc. 649.

²⁸ AIZDG, fasc. 649.

²⁹ AIZDG, fasc. 649.

zaradi nepravilnega nastopanja VOS, strahu pred represalijami in nedozorelosti aktivistov, se je stanje le polagoma izboljševalo. Znatno se je izboljšalo stanje v velikovškem okrožju, v Rožni dolini so prodrli prek Drave, v Ziljski dolini pa so postavili šele prve zveze. O OF so ugotovili, da je ta »zaenkrat večinoma še gibanje zgolj splošnih simpatij za narodno osvoboditev«. Nekoliko boljše je bila organizirana KPS, a še zdaleč ne v tolikšni meri, da bi bila kos svojim več kot kompliciranim nalogam.

Na seji so sklepali tudi o odnosih do KPA, in to po direktivah CK KPS in sklenili: 1. Na mešanem ozemlju, kjer so organizacije KPA in Avstrijci v večini, se še naprej ustanavljajo organizacije KPA, Slovenci — partiji pa imajo v teh avstrijskih organizacijah svojo sekcijo KPS; 2. Organizacije KPS se postavljajo v krajih, kjer so Slovenci v večini, avstrijski partiji pa imajo v slovenskih organizacijah svojo avstrijsko sekcijo; 3. Postavijo se tudi okrožni kontaktni komiteji, ki neposredno vodijo vse partijske organizacije v okrožju in soglasno sprejeti sklepi veljajo za organizacije obeh KP; 4. Še naprej naj bi obstajal kontaktni komitej.

Poverjeništvu CK KPS za Primorsko, Gorenjsko in Koroško je 27. aprila sporočilo, da se strinja s sklepi, ki jih je sklenil Obkom na zadnjem sestanku z Avstrijci in da so Obkomove pripombe na avstrijski material pravilne. Poudaril je, naj vztrajajo na predlogu temeljnih točk; v katerih naj ne bo zahteva po sklenitvi miru, temveč nepriznavanje vojnega stanja med Avstrijo in zavezniki, utemeljeno z nepriznavanjem pravne veljavnosti okupacije. Programatični del točk naj govori samo o neodvisni Avstriji, o ljudski demokraciji itd. V zunanji politiki naj poudarijo vključitev Avstrije v zavezniški blok, priznanje odločilne vloge Sovjetske zveze v tej vojni in torej njeno odločilno vlogo tudi pri osvoboditvi Avstrije in končno naj pozdravijo jugoslovanske narode kot vzornike v upor. Posebna točka naj prizna upravičenost načel moskovske konference od jeseni 1943. Akcijske točke naj pozovejo na takojšen oborožen odpor in masovno sabotazo. Avstrijce je treba opozoriti, da se ne bi ideja narodne vstaje izrodila samo v akcijsko geslo in da ne bi postala glavna ovira resnične vstaje. Glavno akcijsko geslo naj bo partizanski boj. Svetujte takojšnje ustanavljanje partizanskih jeder po vseh okrožjih.³⁰

Toda 1. maja je pisal Andreas (v imenu CK KPA) in Peter (v imenu deželnega vodstva KPA) Obkomu dosti neprijetno pismo, ki naj bi bilo obenem tudi odgovor na Obkomovo pismo, naj Andreas zapusti svoje dosedanje legalno delo in ga zamenja z ilegalnim, kar naj bi bilo »nerazumevanje našega položaja od vaše strani«. Andreas je najprej poudaril, da dokler so imeli zvezo z Obkomom, so pričakovali pomoč ne samo glede pravilne politike do narodne manjšine, temveč sploh pomoč bratske partije. Toda, ali se je to doslej zgodilo? Izmenjana je bila resolucija, ki zahteva odpravo meje konec vojne in vzpostavitev avstrijskih partizanskih grup, a tega se vi ne samo da niste držali, temveč ste nam napravili tudi velike težave v političnem in organizacijskem pogledu. Vi ste povsod začeli politično in vojaško akcijo, in to tudi na področjih, ki ste jih izročili v obdelavo KPA, ne da bi nas prej obvestili o tem.

³⁰ ACKZKS, fasc. IX-1944.

Če bi izpolnili vaše obljube, da boste poslali pomoč za mobilizacijo Avstrijcev v partizane, bi se sedaj borile že »stotine dobrih Avstrijcev z orožjem v rokah za svobodo Avstrije in tudi za svobodo vseh zatiranih narodov. Tako smo morali zadnje čase prevzeti nase velike žrtve. Vojake, ki nočejo več v vojsko in ljudi, ki ne morejo več ostati v legali, hajka policija iz enega gozda v drugega, strelja kot zajce ali pa jih polovi. Isto se dogaja tudi inozemskim delavcem in vojnim ujetnikom. Vsega tega ne bi bilo treba, če bi vi naše zveze, ki smo vam jih dali in postavili v času, ko težave še niso bile tako velike, pravilno izrabili. Vaši kot naši uspehi bi bili pomembnejše večji.

Tovariši, kaj je danes boljša propaganda: letaki in članki, ki nam jih pošiljate in pri katerih sedimo ure in ure, da jih popravimo in politično prekrojimo, ali pa ustanovitev dobro organizirane partizanske grupe, ki bi izganjala osovražene fašiste iz njihovih bivališč, da bi jih doletela pravična kazen? To bi bilo vseh množicam, kar opazamo tudi mi spričo vaših partizanskih akcij.

Obe partiji sta sklenili postaviti za mešano ozemlje akcijski (kon-taktni) komite in mi še sedaj čakamo na vašega zastopnika. Boj bi bil lažji in žrtve manjše, če bi se bojevali skupaj. Zato ponovno predlagamo — v korist skupnega boja — pustiti ob strani vse nacionalne tendence in preiti k praktičnemu uvodu in delu za partizanski boj. Pismo, v katerem zahtevate, naj vstopim v vaše vrste, sem poslal CK in čakam njegove odločitve. Poudarjam pa, da se bom držal navodil svojega CK. Vaše akcije so pri nas privedle do poostrenih policijskih mer. Povsod so hajke in vse je v strahu pred vami. Major Maier-Kaibitsch je pooblaščen postaviti proti vam obrambno organizacijo iz prebivalstva mešanega ozemlja.³¹

Točno je, da je policija začela večje akcije na Koroškem. Obkom je 1. junija poročal CK, da je začel sovražnik najprej akcije v Rožni dolini in blokiral Dravo, istočasno pa je hajkal 19 dni našo 15 mož veliko četico onstran Drave. V Rožni dolini je bila velika provala in aretiranih je bilo 80 ljudi, trije pa so padli. Glede Andreasovega pisma pa je Obkom zapisal: »Imamo vsekakor vtis, da tovariši iz KPA nimajo dovolj zaupanja v svojo lastno moč in sposobnost.« Danes je Drava neprehodna in naj tudi 4. operativna zona pošlje čez Dravo partizane na Korico in od tod na Svinjško planino.³²

Začetek maja je bil aretiran Andreas in v veliki provali sredi maja v Celovcu tudi Peter, a ta je kasneje srečno ušel. Po poročanju tovariša, ki je bil takrat na sestanku z Avstrijci in sekretarjem PK je šef OZNE za Slovenijo 3. maja poročal CK, da so bila poročila CK o masovnosti zvez na Koroškem pretirana in da so perspektive glede mobilizacije na Koroškem zelo majhne, ker so vsi moški v vojski. Zaenkrat je v partizanih le okrog 20 Korošcev. Avstrijski predstavniki KPA niso imeli prave predstave o partizanskem gibanju in bojih. Na vprašanje, zakaj ne organizirajo partizanske čete, so mu odgovorili, da morajo narediti najprej bunkerje za partizane, ker brez teh partizani ne morejo obstajati. Izgleda,

³¹ AIZDG, fasc. 649.

³² AIZDG, fasc. 649.

da v KPA prevladuje oportunistična linija čakanja. Koristno bi bilo, če bi povabili dva predstavnika avstrijskega CK k nam. Pot do nas — če je dobro organizirana — traja 7 dni.³³ Na takojšnje povabilo CK pa je Obkom odgovoril, da je to nemogoče, ker so bile zaradi proval pretrgane vse zveze. Dne 6. maja je s sedeža CK KPJ depeširal Kardelj, da se Ded in Kopplenigg zelo zanimata za zveze s KPA.³⁴

CK KPS je 17. maja ukazal Obkomu, naj svetuje avstrijskemu CK naj začne, kjer je le mogoče s partizanstvom. Poudaril je, da je direktiva, ki jo je dalo poverjeništvo CK za Primorsko, Gorenjsko in Koroško — naj postavijo med temeljne točke OeFF kot posebno točko naslonitev na Sovjetsko zvezo — napačna. Zadostuje zavezniški blok. Sama propaganda naj seveda popularizira Sovjetsko zvezo in rdečo armado čim intenzivnejše. Nepotrebne so tudi nacionalne sekcije v partijskih organizacijah. Istočasno je CK naročil, naj čimprej pošljejo na sedež IOOF delegacijo bivših koroških politikov.³⁵

Konec maja je pisal eden od teh politikov POFF med drugim: »Resnično se nadepolno oziramo v naše gore, hribe in gozdove, občudujemo vaše dosedanje spretno delovanje in smo pripravljeni na primeren način pripomoči, da vaši brezprimerni junaški naporji uspejo... Tako se iz prastarih slovenskih sanj postopoma ustvarja vseslovenski boj proti nemštvu.«³⁶ Prav v ta čas spada tudi tako imenovana Koroška deklaracija, ki se začne: »V imenu politične, kulturne in gospodarske organizacije koroških Slovencev, v imenu slovenskih koroških družin ter izgnanih, zaprtih in pobitih koroških Slovencev zahtevamo, da se ob reševanju evropskih vprašanj popravijo krivice, ki so nam bile prizadete od nemštva v stoletnem robstvu, da se nam dokončno prizna pravica do politične samostojnosti ter omogoči združitev z ostalimi slovenskimi predeli v zedinjeno Slovenijo kot sestavni del nove Jugoslavije.« Deklaracija zahteva prirodno mejo na Visokih in Nizkih Turah, ki naj bi obenem in dokončno preusmerila avstrijsko nemštvo iz jugovzhodne imperialistične orientacije v nemško srednjeevropsko.³⁷

Kardelj je 21. junija 1944 sporočil Dedu, da je član CK KPA z dvema tovarišema srečno prišel na sedež CK KPJ, Ded pa je Kardelju 30. junija brzojavil, naj dajo Honnerju in njegovima tovarišema vso pomoč za izvršitev načrta, katerega vam bodo razložili.³⁸

S tem se je pravzaprav končala ena od zanimivih internacionalističnih akcij CK KPS na Koroškem, kajti povezava s CK KPA, s Honnerjem, se je s Koroške prenesla s posredovanjem Moskve kmalu v Belo krajino. Zaradi časa ne moremo izluščiti nekaj zanimivih drobcev, ki bi pokazali, da se je prva akcija potem le še nadaljevala kljub izgubljenim zvezam, posebno z Andreasom. Seveda so bili uspehi majhni, odgovor zakaj, pa bi znatno presegal okvir naše razprave, kajti načeti bi morali za-

³³ AIZDG, fasc. 460.

³⁴ ACKZKS, fasc. VI-1944.

³⁵ AIZDG, fasc. 252.

³⁶ AIZDG, fasc. 436.

³⁷ AIZDG, fasc. 649.

³⁸ ACKZKS, fasc. XII-1944.

nimivo, a silno komplicirano problematiko razvoja NOV na Koroškem. Morda bo še najbolj razumljivo, če poudarimo, da je glavni štab že 12. septembra 1944 ukinil koroško grupo odredov in ustanovil za vso Koroško samo Koroški odred s 4 četami, ena je bila v Zilski dolini, ena v Rožu, ena med Jezersko in Ljubeljsko cesto in ena na področju bivšega VKO. Poleg tega je bilo nekaj naših enot tudi onstran Drave, ki pa so bile do zime 1944/45 neusmiljeno uničene. Pri tem mislim na Bojevo, Belinovo in Brankovo četo.³⁹

Dne 17. julija 1944 je pisal POOF dr. Pepe (dr. Josip Tišler). To je bil odgovor na pismo POOF od 14. aprila 1944, naj bi prišel v ilegalo. Dr. Pepe je zapisal, da mu poklic velevala, da naj vztraja na svojem mestu do skrajnih možnosti. Omenil je tudi druge družinske obveznosti in dostavil: »Vaš boj za narodno osvoboditev ter boljši družbeni red pozdravljamo vsi pičli narodni Slovenci na Koroškem, ki smo samo mala šibka vejica velikega narodnega občestva Slovanov.« Poudaril pa je, da so pripravljeni temu boju na primeren način pripomoči. POOF ga je nato 21. julija povabil na sestanek z enim od članov POOF, da bodo ugotovili možnosti sestanka z IOOF, ki je poslal depešo s povabilom na sedež IOOF.⁴⁰ POOF je 8. avgusta povabil na sestanek tudi uglednega koroškega Slovenca, politika in duhovnika in tudi tega povabil na sestanek z IOOF, končno je poslal podobno pismo še trem bivšim koroškim Slovencem-politikom in jim obenem poslal tudi Titov govor o mejah. V pismu je poudaril, da je torej mogoče Koroško zavarovati z bojem na strani Titove Jugoslavije. »Koroško je rešil slovenski narod sam s svojim bojem na strani jugoslovanskih narodov... Sedaj je dolžnost vas starih koroških politikov, da izpolnite svoje obveznosti nasproti svojemu narodu in Slovenski Koroški... Odlašanja in oklevanja mora biti konec.« Na koncu je POOF poudaril, da pričakuje od njih primerne izjave in javno zahvalo maršalu Titu.⁴¹ Tudi pismo POOF 3. oktobra je poudarilo, da tistim, ki nam očitajo, da smo doslej premalo govorili o mejah, ostane danes samo še to, da se javno vključijo v OF, ali pa da javno preidejo na stran sovražnika. Tudi na Koroškem je treba čim prej doseči diferenciacijo sredincev na podlagi Titove izjave o mejah in okupatorjevih pomočnikih.⁴²

II.

Preidimo k drugi akciji. Poročilo o tej bo krajše zaradi pomanjkanja virov, ki so bogsigavedi kje, kar pa je po svoje razumljivo, saj imamo pri tej akciji opravka z dvema ustanovama z vrhunsko konspiracijo, to je s kominterno in našimi najvišjimi partijskimi forumi. Poleg tega je prav za te ustanove značilno tudi to, da so čim manj pisale in opetovano srečujemo pripombe, da ta in ta oseba prinaša ustne direktive, kar smo

³⁹ ACKZKS, fasc. XII-1944.

⁴⁰ AIZDG, fasc. 651.

⁴¹ AIZDG, fasc. 342, 650 a.

⁴² ACKZKS, fasc. VII-1944.

že slišali tudi v našem primeru, da Honner prinaša s seboj direktive kominterne.

Honner in tovariša sta prišla s sedeža CK KPJ v Belo krajino in opolnomočenec CK KPS Bebler, ki je bil takrat na Štajerskem, je svetoval, naj bi Honner prenesel svojo centralo na Štajersko, kjer je bil že delegat KPA z nalogo na Koroškem formirati avstrijsko partizansko četo. Dali so mu zvezo z Aloisom, ki je bil pri našem pooblaščenцу za zvezo med nami in Avstriji. Toda Honner je avstrijskega pooblaščenca pri štajerskem Obkomu povabil na svojo bazo.⁴³

Kidrič je 20. septembra depeširal Kardelju, da je Honner brez nadaljnega pristal, da vstopijo vsi Avstrijci v NOV, v istem smislu je govoril tudi moskovski radio.⁴⁴

Nato manjka precej dokumentov, medtem pa je prišel na Štajersko kot pooblaščenec CK KPS in predsedstva SNOS Leskošek, ki je konec septembra sporočil, naj Honner ne hodi na Štajersko, kajti »situacija ni tako dobra kot se je pričakovalo«, ⁴⁵ Kidrič je 5. oktobra sporočil Leskošku, naj pride pooblaščenec KPA Wallner na bazo CK in naj ne hodi z našim pooblaščencom čez Dravo, že naslednjega dne pa je sporočil Leskošku, da so se z Avstrijci dogovorili, da bodo njihove partizanske enote sestavni del NOV in naj na Štajerskem in Koroškem delajo v tem smislu.⁴⁶ Isto je sporočil 4. operativni zoni tudi glavni štab in pristavil, da bodo te organizirane avstrijske enote prišle pod komando štaba 4. operativne zone, kajti »le tako bodo kos raznim reakcionarnim elementom«, akcija sama pa naj omogoči čim širše protifašistično osvobodilno gibanje v Avstriji.⁴⁸

Leskošek je 7. oktobra sporočil CK, da so se z Dunaja javili neki voditelji OeFF, da bi radi govorili s štabom 4. operativne zone. So to višji oficirji, višji cerkveni ljudje in predstavniki krščanskih socialistov ter socialdemokratov. Od nas hočejo navodila, želijo pod komando Tita in organizirajo svoj korpus. Od nas želijo hrano in municijo ter sprašujejo za svojo usodo konec vojne. Razgovarjati pa se hočejo vpričo zavezniškega oficirja. Leskošek je sporočil, da so jih poklicali, a zavezniškega oficirja ne. Kidrič je odgovoril že 9. oktobra naj le pridejo tisti ljudje k nam, ker je stvar lahko izredno koristna, pazijo pa naj, če se za tem ne skriva gestapovska provokacija. O tem so obvestili tudi Honnerja.⁴⁹

Leskošek je 20. oktobra depeširal glavnemu štabu, da če ima dobre avstrijske dezertarje, naj jih takoj pošljejo na Štajersko, od koder jih bodo poslali najprej v Avstrijo, a naj jih Honner najprej pregleda.⁵⁰

V tem je bil dosežen »dogovor z Avstrijci«, katerega je CK poslal v prepisu Leskošku.⁵¹ Tod je vsekakor mišljen Gedächnisprotokoll über

⁴³ ACKZKS, fasc. XII-1944.

⁴² ACKZKS, fasc. XII-1944.

⁴⁵ ACKZKS, fasc. XII-1944.

⁴⁶ ACKZKS, fasc. XII-1944.

⁴⁷ AIZDG, fasc. 13.

⁴⁸ ACKZKS, fasc. XII-1944.

⁴⁹ ACKZKS, fasc. XII-1944.

⁵⁰ ACKZKS, fasc. XII-1944.

⁵¹ ACKZKS, fasc. I-1944.

die Beschlüsse in Angelegenheit des österreichischen Battallions, ki v 1. členu pravi, da se postavita za hitrejše zbiranje v Sloveniji nahajajočih se Avstrijcev dve taborišči, eno na področju 4. operativne zone in eno v okolici Črnomlja. Za referenta za avstrijsko vprašanje pri štabu 4. operativne zone (kasneje pri glavnem štabu) so postavili nam že poznane bivšega sekretarja PK Ahaca (Dušana Pirjevca), za delo med Avstrijci v obeh taboriščih pa dva avstrijska tovariša. V 5. točki so sklenili čimprej ustanoviti avstrijski bataljon, in to najkasneje do konca novembra. Prehod Avstrijcev iz taborišča v Črnomlju v taborišče 4. operativne zone se mora izvesti v 14 dneh. Avstrijski vojni ujetniki v Sovjetski zvezi, ki bi prišli v poštev za avstrijski bataljon, morajo biti najkasneje do 15. novembra v Sloveniji in naj se spustijo s padali na odmetališčih 4. operativne zone. Za oborožitev bataljona je treba v Moskvi takoj zahtevati nemško orožje, in to 300 pušk Mauser itd.

Drugi del spomenice — über das oesterreichischen Bataillon — govori o ustanovitvi avstrijskega bataljona v okviru NOV in nje-govi podrejenosti tej komandi. Program in cilj tega bataljona je program OeFF. V ta bataljon se morejo — razen od glavnega štaba Slovenije postavljeni opolnomočenci — rekrutirati samo Avstrijci. Vsak pripadnik bataljona je prostovoljec in se mora zato prostovoljno podrediti disciplini NOV in POS. Za vstop je en sam pogoj: da se hoče z orožjem boriti za osvoboditev Avstrije od nemške okupacije. V bataljon so uvedli funkcijo politkomisarja »za politično šolanje na podlagi programa OeFF«, v bataljonu oziroma taborišču pa se more ustanoviti celica komunistov, ki jo vodi KPA.⁵²

Politkomisar glavnega štaba Kidrič je 1. novembra poročal vrhovnemu štabu: »Na temelju principiellnih direktiv tov. Bevca (Kardelja), v soglasnosti oziroma v sodelovanju s CK KPA, ustanavljamo iz avstrijskih prostovoljcev, dezertirjev in prostovoljnih ujetnikov, ki so pripravljeni bojevati se v naših vrstah, avstrijski bataljon NOVJ.« Dalje je Kidrič poročal, da bo uradno formiranje bataljona okrog 20. novembra. Vsi Avstrijci bodo prej vložili uradne prošnje, CK KPA pa prosi, da bi se avstrijski bataljoni ustanovili tudi drugod v Jugoslaviji, kjer je to mogoče. Kidrič je prosil za odgovor in direktive glede činov.⁵³

Dne 4. novembra 1944 je pisal avstrijski partizanski bataljon (Das oesterreichische Partisanen Bataillon) vrhovnemu štabu, da bi rad z orožjem izbojeval svobodno, neodvisno in demokratično Avstrijo in prosil, da bi se na osvobojenem ozemlju nahajajoči Avstrijci sprejeli kot bojna enota v NOV. Prošnjo je podpisal komandant Hanns, nato pa še 61 borcev, po večini Korošcev, tudi z lepimi slovenskimi priimki.⁵⁴

Vrhovni štab je 10. novembra odgovoril glavnemu štabu, naj avstrijski bataljon postavi tako in naj ga tudi popularizirajo, vrhovni štab pa ga bo šele kasneje, kar bo odvisno od tega, kako se bo ta zadržal.⁵⁵

⁵² AIZDG, fasc. 649.

⁵³ AIZDG, fasc. 41.

⁵⁴ AIZDG, fasc. 15.

⁵⁵ ACKZKS, fasc. XII-1944.

Nato je prišla — vsekakor velika mistifikacija. Obveščevalec Lackovega odreda je 15. novembra poročal CK, da je v Grazu in na Dunaju prišlo do splošnega upora policije in vojske. Upor naj bi vodil nek general Rust, ki je zahteval razgovore tudi z nami, da bi se mogel kam umakniti, če Graza ne bi mogel obdržati. Leskošek, ki je prvi dobil to poročilo, je zahteval od CK potrebne direktive ali pa naj bi prišel še kdo s sedeža CK na razgovore, ki naj bi trajali v Grazu (?) 5 do 7 dni. Vse potrebne dokumente bo preskrbela policija.⁵⁶

Naslednjega dne je Leskošek, po razgovoru z Wallnerjem, Aloisom in Ahacom, predlagal takojšnjo ustanovitev centralnega odbora OeFF in sporočil da se Wallner strinja z ustanovitvijo avstrijskega bataljona, imel pa je neke rezerve, ki so bile vsekakor posledica nekih intrig med Wallnerjem in Aloisom proti Honnerju, zato sta hotela postaviti centralni odbor pred Honnerjem itd.⁵⁷

Tako je Leskošek 18. novembra poročal, da so z Avstrijci nastale težave. Wallner je prevzemal vedno več iniciative in začeli so dobivati vtis; da je voditelj OeFF. Ko je Leskošek zahteval, naj gre k Honnerju, ni hotel iti.⁵⁸

Honner je 21. novembra sporočil Leskošku za centralni odbor OeFF — ker so bili navzoči samo zastopniki Štajerske in Koroške — ime Komitee der OeFF für Steiermark und Kärnten in ta naj bi prosil glavni štab za ustanovitev avstrijskega bataljona.⁵⁹

Kakor koli že, glavni štab je ustanovil 24. novembra 1944 1. avstrijski bataljon, kar je Honner 27. novembra sporočil Leskošku, Aloisu in Ahacu, naročil, naj še naprej zbirajo prostovoljce, a oficialno naj ne ustanavljajo novega bataljona. Vprašal je tudi, če ima Ferdinand — o katerem bomo še slišali — zvezo z Moskvo.⁶⁰ Tudi politkomisar glavnega štaba je to ustanovitev sporočil podpolkovniku Ahacu in poudaril, naj to izkoristijo za propagando za dotok novih prostovoljcev. Kar imajo Avstrijcev v zoni, naj jih pošljejo, da jih bodo vključili v bataljon, ki bo prišel na Štajersko kasneje.⁶¹

Zgoraj omenjeni Ferdinand je bil komandant bojne grupe (Avan-gard Kampfgruppe Steiermark), ki so jo junija 1944 kot padalce spustili sovjetski avioni na osvobojeno ozemlje na Dolenjskem. Takrat je imela grupa 5 Rusov in 20 Avstrijcev. Grupa je nato odšla oktobra 1944 čez Dravo pri Pliberku, spremljal pa jo je naš zvezni oficir Kijev-Grat, ki je bil pri grupi od 27. junija 1944 do 12. maja 1945. Grupa je bila oktobra na vzhodnih obronkih Koralp, potem je zopet prešla jugoslovansko-avstrijsko mejo na Štajerskem. Kijev-Grat piše, da je bilo na vsej poti ljudstvo proti tej grupi. Grupa se je nato vključila v Lackov odred in grupa sama do marca 1945 ni naredila niti ene akcije. Ko se je grupa premikala proti Leobnu in Brucku a. d. Mur, ni na vsej poti naletela na nobeno

⁵⁶ ACKZKS, fasc. XII-1944.

⁵⁷ ACKZKS, fasc. XII-1944.

⁵⁸ ACKZKS, fasc. VIII-1944.

⁵⁹ ACKZKS, fasc. XIII-1944.

⁶⁰ ACKZKS, fasc. XII-1944; AIZDG, fasc. 649.

⁶¹ ACKZKS, fasc. XII-1944.

avstrijsko partizansko skupino in policija jo je s pomočjo volksturma stalno zasledovala in hajkala. V to grupo so končno le začeli prihajati Avstrijci, a to šele aprila 1945, in grupa je narasla na 500 mož.⁶²

CK KPS je 6. februarja 1945 sporočil CK KPJ, da se avstrijski bataljon v bojih v Suhi krajini dobro obnaša, dobil je pohvalo in nekaj borcev tudi odlikovanje. Člani KPA, ki so tu, imajo nalogo iz Moskve, da se čim bolj poudarja skupni boj Jugoslovancev in Avstrijcev. Zato predlagajo, naj bi glavni štab bataljonu izročil avstrijsko zastavo. Če se strinjate, bi jim izročili avstrijsko zastavo s peterokrako.⁶³

Bataljon se je dobro zadržal tudi v hudih bojih začetek aprila 1945 na Topli rebri in pri Sv. Petru nad Žužemberkom. Partijski funkcionar v bataljonu pa je 13. aprila 1945 poročal, da bataljon zahteva — takoj ko je prišla rdeča armada v Avstrijo — da ga odpeljejo z avioni tja. Že pri odhodu iz Črnomlja je razpoloženje v bataljonu znatno padlo, še bolj pa v Suhi krajini. Vse hoče nazaj v Črnomelj.⁶⁴

S tem bi naše razmišljanje o treh oziroma dveh internacionalističnih akcijah našega CK na Koroškem končali. Nobenega dvoma ne more biti, da je CK zlasti v prvi akciji prek 9. korpusa resno poskušal pomagati KPA, da bi tudi ta lahko izpolnila svojo internacionalistično pomoč in dolžnost, organizirala avstrijski narod za boj proti Hitlerjevi okupaciji in s tem osvobajala svojo domovino in pomagala in podprla vojne napore Sovjetske zveze. Po drugi strani pa je ta akcija CK KPS poskušala pomagati KPA, da bi izpolnila svojo obvezo, ki jo je prevzela z moskovsko izjavo 1934. Na kakšne vse težave je pri tem CK zadel, smo poskušali ugotavljati na podlagi le naših dokumentov in je v tem pogledu — ker manjka znani audiatur et altera pars — gotovo nepopolna. Povedati pa moram, da niti nisem imel namena napisati nekaj — seveda zelo relativno vzeto — popolnega in tudi ne podajati ocen in analiz. Zbral in uredil sem le meni dostopno arhivsko gradivo in ga v obliki — kakršna pač je — podajam zgodovinarjem.

Zusammenfassung

DIE DREIFACHE (ZWEIFACHE) INTERNATIONALISTISCHE AKTION DES ZK KPS (ZK KPJ) IN KÄRNTEN WÄHREND DES VOLKSBEFREIUNGSKAMPFES (SEIT ENDE 1943)

In zwei Abteilungen erörtert der Verfasser die internationalistische Hilfe, die das ZK KPS (ZK KPJ) dem österreichischen ZK geleistet hat, um diesem die Verwirklichung der Moskauer Erklärung der drei kommunistischen Parteien (KPJ, KPÖ, KPI) aus dem Jahre 1934 über die Anerkennung des Rechtes des slowenischen Volkes auf Selbstbestimmung zu ermöglichen. Die KPÖ hat 1941 die Gültigkeit dieser Erklärung noch vor dem deutschen Angriff auf die Sowjetunion noch einmal bestätigt. Die internationalistische Hilfeleistung des ZK KPS (ZK KPJ) sollte in zwei Richtungen gehen: der KPÖ bei der Verwirklichung der obengenannten Moskauer Erklärung beizustehen und ihr zu

⁶² AIZDG, fasc. 649.

⁶³ ACKZKS, fasc. XII-1944.

⁶⁴ AIZDG, fasc. 17.

helfen im eigenen Land so bald wie möglich einen erfolgreichen Volksbefreiungskampf zu organisieren: eine österreichische Sammelbewegung und österreichische Freiheitskämpfer.

Diese Aktion, die in erster Linie die Befreiung von Kärnten herbeiführen sollte, wurde am intensivsten nach der Kapitulation von Italien vorangetrieben, vor allem mit Hilfe des IX. Korpus der Nationalbefreiungsarmee (NOV) und der Partisaneneinheiten Jugoslawiens (POJ) aus Primorje. Es wurde ein Landeskomitee der KPS für Kärnten gegründet, eine kärntner Gruppe von Partisaneneinheiten, zwei starke Partisaneneinheiten wurden nach Kärnten abkommandiert. Es ist verständlich, daß diese Aktion auf zahlreiche Schwierigkeiten stieß, von der Kontaktaufnahme mit verantwortlichen Funktionären der KPÖ in Kärnten, der Tatsache, daß die österreichische Befreiungsbewegung und das Partisanentum nicht zur Entfaltung kamen, bis zur schwerwiegendsten Schwierigkeit in Kärnten überhaupt, daß dort nämlich alle kriegstauglichen Slowenen in die deutsche Armee eingezogen worden waren und es deshalb an für Partisaneneinheiten geeigneten Kämpfern fehlte. Die Kontaktaufnahme mit dem österreichischen Vertreter des ZK KPÖ gelangt schließlich doch. Verschiedene Abkommen wurden getroffen, größere Erfolge blieben jedoch aus verschiedensten Gründen aus.

Kurz nach der Festnahme des Vertreters der KPÖ durch die deutsche Polizei wurde eine neue Aktion eingeleitet, diesmal mit der Hilfe von Moskau. Aus Moskau kam in die befreiten Gebiete der Ljubljanaer Provinz sowjetische und österreichische Fallschirmjäger, die für einige Zeit dem slowenischen Lackov odred als Kampfeinheit angeschlossen wurden und die — allerdings erfolglos — möglichst tief nach Österreich vorzudringen versuchten. Aus Moskau traf außer dieser Gruppe beim ZK KPS auch Honner — ein Mitglied des ZK KPÖ — ein, der mit der Unterstützung der NOV und POS auf dem befreiten Gebiet der Ljubljanaer Provinz aus österreichischen Deserteuren und freiwilligen Kriegsgefangenen das 1. österreichische Bataillon organisierte, das erfolgreich im 7. Korpus der NOV und POJ mitgekämpft hat.